

3. Лунеев В. В. Преступность XX века. Мировые, региональные и российские тенденции : моногр. М. : Норма, 1997. 525 с.
4. Гаухман Л. Д. Насилие как средство совершения преступления : моногр. М. : Юрид. лит., 1974. 167 с.
5. Филонов В. П. Актуальные проблемы современной криминологии : моногр. Донецк : Донеччина, 1997. 288 с.
6. Кримінологія : навч. посіб. / О. М. Джужа, В. В. Василевич, Ю. Ф. Іванов та ін. ; за заг. ред. О. М. Джужа. Київ : Прецедент, 2004. 208 с.

Одержано 04.03.2019

УДК 343.9

Володимир Володимирович ПИВОВАРОВ,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків)

ДОСЛІДЖЕННЯ «ГРУП СМЕРТІ»: КРИМІНОЛОГІЯ І ТЕОРІЯ УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬСТВОМ

Використання соціальних мереж стало буденною справою для всіх вікових груп населення України і світу. Окрім позитивних аспектів, які виникають при використанні останніх, неможливо не відмітити ті негативні наслідки і явища які вони породжують. Зокрема, зі стрімким розвитком різноманітних соціальних мереж люди забувають про живе спілкування з рідними та друзями і повністю його замінюють на віртуальне. Виникає «інтернет-залежність», яка все частіше визнається лікарями хворобою і без сумніву здійснює вплив на формування психіки людини. Кримінологам неможливо не відмітити виникнення великої кількості соціальних явищ, детермінованих використанням мережі Інтернет, які мають наслідком перетворенням груп суспільства на хворобливі групи людей зі зміненими життєвими цінностями.

Попри цифрове «нашарування» проблеми, втім вона по суті не є новою для XX–XXI сторіч. Для з'ясування причин формування суїцидальної поведінки в людини (групи людей) пропонуємо звернутися до думок американського соціолога Девіда Філліпса, який ввів термін як «ефект Вертера» ще в XX столітті. «Ефект Вертера» отримав свою назву від назви роману Й. Гете «Страждання юного Вертера», де головний герой вбачає самогубство, як гідний вихід із життєвої кризи. За висновками дослідника, велика група людей, які прочитали роман, скоювали самогубство ідеалізуючи добровільну смерть. Варто уваги, що американський науковець Девід Філліпс вивчав щомісячні дані про самогубство в США з 1948 по 1968 р.р. Він дійшов до висновку, що відразу після публікації на перших шпальтах газет статей про самогубство, число скоєних суїцидів відразу ж збільшується. Він пояснив це тим, що особи в яких в житті виникла подібна ситуація вбачають підказку для вирішення проблеми [1].

Сучасні дослідження дозволяють виділити наступні види кіберсуїцидів [2]:

– комунікативний «flashmob-cybersuicide» (припускає мережне спілкування суїцидально налаштованих осіб, раніше не знайомих між собою, але які поєднуються з метою здійснення колективного самогубства внаслідок укладення між ними віртуального договору через Інтернет). Соціальні медіа-платформи, такі як чатові кімнати та дискусійні форуми, також можуть становити ризик для уразливих груп, впливаючи на рішення щодо самогубства. Зокрема, взаємодії через чат-кімнати або дискусійні форуми можуть здійснювати тиск на людей, заохочувати користувачів до ідолопоклонства тому, хто покінчив життя самогубством, або ж укласти суїцидальні пакти. Пакт про самогубство – це угода між двома та більше людьми, які покінчили життя самогубством в певний час, і часто за допомогою одного й того ж смертельного засобу. Пакт про самогубство, який був певним чином сформований або розвинений через використання Інтернету називають пактом про кіберсуїцид. Ці пакти укладаються, як правило, між повних незнайомих. Використання он-лайн чатів та віртуальних оголошень та форумів може забезпечити невідомий (загрозливий) простір для обміну почуттями з іншими

однотимчасовими, і ці обміни стають психологічно простішими, ніж особисті розмови про такі думки. Таке спілкування може зменшити сумніви або побоювання людей, які обіймаються самогубством. Запис про самогубство, залишене людьми через соціальні мережі, миттєво стає доступним для громадськості та може впливати на рішення інших уразливих людей, які стикаються з ними. Соціальні мережі також можуть становити загрозу для вразливих людей завдяки формуванню та впровадженню онлайн-груп, які заохочують і забезпечують підтримку вірувань та поведінки, які, як правило, неприйнятні суспільством, такі як самогубство та навмисна ампутація. У підсумку, зростає кількість доказів того, що соціальні мережі можуть впливати на прозорість і передбачуваність поведінки пересічного громадянина. Оскільки Інтернет усуває географічні перешкоди для спілкування між людьми, поява сайтів із закликами до самогубств у соціальних мережах може створювати новий ризик для уразливих людей, які інакше не піддавалися цій потенційній небезпеці;

– інформаційний «information-cybersuicide» (суїцид внаслідок одержання за допомогою Інтернету відомостей про те, яким способом і за допомогою яких засобів краще здійснити самогубство). Величезна кількість інформації на тему самогубства доступна в Інтернеті та через соціальні мережі. Вибірковий веб-пошук з 12 пов'язаних з самогубством термінів (наприклад, самогубство, способи самогубства, як вбити себе та найкращі методи самогубства), щоб імітувати результати типового пошуку, проведеного людиною, яка шукає інформацію про методи самогубства, показав вражаючі результати. Половина були веб-сайти, що надавали фактичну інформацію про самогубство. Сайти, що займаються пропагандою самогубства та чати, де обговорювалися загальні питання, пов'язані з самогубством, найчастіше траплялись в перших кількох сторінках пошуку. З 373 веб-сайтів, 31 % були нейтрально-інформуючими, 90 % – позиціонувались антисуїцидними (однак надавали інформацію про способи і т.п.), 11 % – відверто просуїцидними. Разом з цими дослідженнями було доведено, що отримати інформацію в Інтернеті щодо самогубства, включаючи детальну інформацію про методи і можливі «побічні» наслідки (такі, як виживання в умовах інтенсивної терапії), дуже легко;

– адиктивний «addiction-cybersuicide» (здійснення аутоагресивних дій, що є спровокованими інтернет-залежністю: гемблінг, кібер-заликування й ін.). Кібер-заликування прямо чи опосередковано пов'язане з самогубством, називається кібербулінгом. За даними вибірових соціологічних досліджень, серед 2000 дітей середньої школи, які стали жертвами комп'ютерного нападу, майже в 2 рази частіше спробували покінчити життя самогубством. Використання соціальних мереж може збільшити ризик самогубства, посилюючи почуття ізоляції, нестабільності та безнадійності для тих, хто має суто психологічні або психологічні стресові підвалини сприйняття;

– online-суїцид або снафф-відео (здійснення самогубства в реальному часі, перед web-камерою). Наразі оспорюваний вид суїциду. В мас-медіа часто розглядається або як жарт, або вимагання чи інше діяння із фінансовим підтекстом. Втім, перегляд загальнодоступної кримінальної хроніки вказує на необхідність кримінологічного вивчення матеріалів слідчо-оперативної практики.

Висновки. По-перше, антисоціальні мережеві групи становлять загрозу національній безпеці. Феномен «кіберсуїциду» та інші пов'язані з цим явища посягають на життя народу України, хоча в основному спрямовані на психічно вразливих людей. Про це сигналізують кримінологічні дослідження. По-друге, в галузі кримінології вже час відходити від розуміння її як галузі суто опису кримінальних проявів, та зосередитись на іншій, не розробленій і плідній частині кримінологічного вчення, прийняти позицію розуміння кримінології як синергетичної складової теорії управління суспільством, зосередити увагу на аналізі корпоративного, транскордонного злочинного впливу на суспільство.

Список бібліографічних посилань

1. Phillips D. P. Clustering of teenage suicides after television news stories about suicide. *The New England journal of medicine*. 1986. URL: https://www.researchgate.net/publication/19414008_Clustering_of_Teenage_Suicides_after_Television_News_Stories_about_Suicide (дата звернення: 10.03.2019).

2. Brown M., Barraclough B. Epidemiology of suicide pacts in England and Wales, 1988-92. *BMJ*. 1997. Vol. 315. P. 286-287.

Одержано 13.03.2019